Critisch overzicht der nieuwe spelling

Emmanuel van Driessche

bron
Emmanuel van Driessche, *Critisch overzicht der nieuwe spelling*. C. Vyt, Gent / H. Manceaux, Brussel 1865

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/drie015crit01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

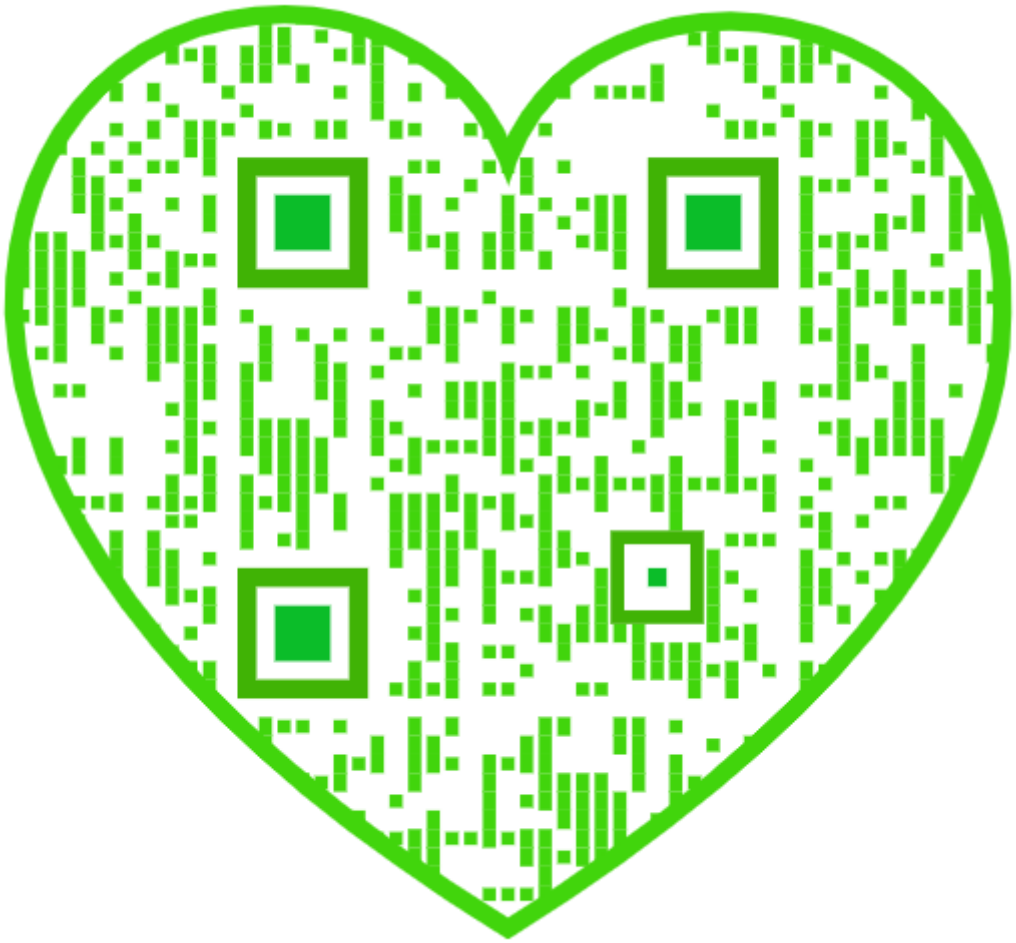

Critisch overzicht der nieuwe spelling. Taalstudie.

I

Dat het vraagstuk der *Nieuwe Spelling* hier te Lande zoo algemeen de aandacht vestigt, is voorzeker een doorslaand bewijs van het hooger belang dat onze echt nationale vlaamsche bevolking in hare taal stelt.

Wij hebben elders verklaart de besluitselen der commissie, in hunne voorname grondbeginselen, gereedelijk aan te nemen; tevens spoorden wij onze collega's aan daarin ons voorbeeld te volgen.

Doch, wat wij van den beginne af vreesden

is ons thans gebleken onvermijdelijk te wezen: verwarring uit misverstaan. Het ligt overigens onbetwistbaar in de hoofdneigingen van den mensch het werktuig, waarvan hij zich bedient, in al zijne deelen te willen kennen.

Wij zijn er dus verre van af de talrijke onderwijzers, die ons wegens het vraagstuk der jongste Spelling naar verklaring en opheldering vragen, te misprijzen: zij zijn in hun recht, ja, geven blijken van loffelijke taalmin.

Tevens vertrouwen wij dat onze aanmerkingen bij niemand als een blaam voor de commissie, voor welke wij allen verschuldigden eerbied belijden, zullen beschouwd worden. Dat de commissie een efficiëel karakter had, kon haar eventwel het hoogere voorrecht der onfeilbaarheid niet geven: hare deugdelijkheid moest gewis in het beproefd talent harer leden bestaan, en dit talent kan eerst dan den waren stempel der onfeilbaarheid dragen, wanneer zijne voortgebrachte vruchten aan alle nasporingen der taalwetenschap kunnen wederstaan; en ook

eerst dan zullen de geesten bevredigd, en de regels der nieuwe Spelling bevestigd wezen.

Met de overtuiging dat in het lijdelijk aannemen van officiëel opgedrongene spelregels voor de taal, die toch het onvervreemdbaarst eigendom der natie is, een bewijs van schuldige onverschilligheid van onzentwege zou liggen; met de overtuiging dat eene grondige kennis der zaak best alle nederduitsch schrijvende burgers tot eensgezindheid brengen kan; met de overtuiging dat elk critisch onderzoek tot bevordering der taalbeschaving in 't algemeen moet strekken, zullen wij de eerbiedige vrijheid nemen, naar ons onpartijdig oordeel, en naar de ons velerzijds gedane aanmerkingen, de onderscheidene regels en voorschriften der jongste Spelling te bespreken.

II

Eene voorafgaande, noodzakelijke vraag:

Onder welke benaming dienen wij voortaan onze taal aan te duiden?

Op den omslag van het *officiëel rapport* der commissie lezen wij: SPELLING DER NEDERDUITSCHE TAAL; het is waar, daarboven staan de woorden: *honinkrijk België*, en onderaan het *wapenschild* van ons Land.

Op bladz. 11, achter de koninklijke besluiten, daar waar eigenlijk het werk der commissie aanvangt, leest men: SPELLING DER NEDERLANDSCHE TAAL.

Wat moet het nu wezen? - Wy kunnen immers geene *officiëele*, en daarneven eene *conventionneele* benaming voor onze taal aannemen!

Wij hebben dit punt vroeger breedvoerig besproken (zie *Progrès*, 2de jaarg. bl. 158) en wij blijven vast bij onze meening.

Zij, die denken dat België, op eene redelijke wijze, zijne taal *Nederlandsche taal* kan noemen, of hopen die nog eenmaal, als eigenlijke term, zoo te kunnen noemen, vergeten, of willen niet weten, dat op onzen tijd de landgrenzen op de wereldkaart met het bloed der slagvelden of met den inkt der cabinets-intrigue worden afgeteekend. Overigens schijnt ons het vraagpunt, van

wege elken onbevooroordeelden en breed-vooruitzienden geest, tot geene betwisting aanleiding te kunnen geven: de naam der taal moet uit den aard der taal zelve genomen worden. Dit grondbeginsel verwerpt alle *geographische* benamingen, welke dan toch zoo uiteenloopend als onstandvastig zijn; onze taal is de tweelingzuster der *duitsche* taal; noemen wij dus de taal van het opperland *Hoogduitsche taal*, en die van het nederland *Nederduitsche taal*. Die benaming kunnen alle volkeren van den nederlandschen stam, ook onze hollandsche taalbroeders, zonder de minste nationale achterdocht, aannemen.

III

De verlenging der A *en* U *in geslotene lettergrepen geschiedt door verdubbeling*.

Met dien regel, die als het hoofdpunt der spelverandering mag beschouwd worden, zal gewis iedereen vrede hebben. Hoe, van de vroegste tijden tot op onzen dag, de vo-

kaalverlenging in de Nederduitsche taal geschiedde, is in het verslag der commissie met zooveel kunde als duidelijkheid uiteengezet; deze historische opgaven zijn wel van aard om zelfs de zulken te bekeeren die nog, het zij uit staats- of godsdienstgevoel, het zij enkel uit eerbied voor de oudheid, de *ae* en *ue* met voorliefde bejegenen.

IV

> *De dubbele* E *en* O *worden gebruikt in opene lettergrepen, wanneer de* E *en* O *scherplang zijn, alsook in de geklemtoonde bastaarduitgangen* eeren (*regeeren*) eel, eelen (*houweel, houweelen, officiëel, officiëele*) *en* ees, eezen (*Portugees, Portugeezen*).

Al de moeilijkheid voor de toepassing van dien regel ligt dus in de vraag: wanneer zijn *e* en *o* scherplang, en wanneer zachtlang?

Om tot de bepaling van dit onderscheid

te komen, is de commissie naar de oudste vormen der woorden, in gothische, angelsaksische, oudhoogduitsche, latijnsche, en andere talen opgeklommen, en heeft als zachtlang beschouwt al zulke *e*'s en *o*'s, die, in voormelde talen, mede door eene enkele vokaal voorgesteld worden; en daarentegen als scherplang [*ee-oo*] aanzien al dezulke die van eenen langen klank of tweeklank afstammen.

Met die stelling is de commissie er toegekomen de algemeen aangenomene orthographie, van een aantal onzer gebruikelijkste woorden, te veranderen.

Zoo zal men voortaan, als zachtlang, schrijven:

> *Beren* (ours), *blozen, bogen* (roemen), *boren, broze, deel* (plank, dorschvloer), *deren, doren, drogen, dwepen, frambozen, generen, geweren, gewone, horen* (corne), *hozen* (kousen), *ivoren, joken, kantoren, kastoren, keren* (vagen), *kloven, komforen, koren* (choren? lat. *chorus*), *kronen, kwelen* (kwijnen), *lenen* (leunen), *matrozen, meren* (water-plassen), *moren* (zekere stof?), *pastoren, patronen, personen, pitoren* (?), *pogen, Rome, rozen, salpeter, schromen, slepen, sloven* (sukkel),

smoren, spoken, sporen (éperons), *sporen* (traces), *stolen* (stola), *storen, tonen* (tons), *toren, tronen* (tròones), *voren* (van de ploeg), *weren, wonen*.

En scherplang:

Beeren (verken), *begeeren, boogaard* (boomgaard), *deelen* (gedeelten), *deemoed, eega, genooten, goochelen, heeten, hoonen, hoozen* (waterhoos), *klooten, klooven* (doen splijten), *knoopen, liefkoozen, kwee* (peer), *kweelen* (zingen), *leeken, leenen* (prêter), *loochenen, mee* (krap, honigdrank), *mooren* (volksnaam), *neen, schooven, sleepen* (doen slepen), *slooven* (voorschoot), *sloopen, steegel, streepen, strooken, thee, toonen* (montrer), *troonen* (lokken), *veete, zeelen* (koord), *zoogen* (laten zuigen), *zweemen, zweepen*.

Dat die regel, althans aanvankelijk, bij velen tot ernstige bezwaarnis aanleiding geven zal, lijdt geene tegenspraak.

Wij hebben vertrouwen genoeg in de taalwetenschap der stellers van den regel om gereedelijk aan te nemen dat de etymologische navorschingen hier in alles wettig zijn.

Doch, men weet hoe onzeker de gronden zijn waarop men veelal de etymologie en analogie vestigt:

Als algemeen grondbeginsel, wordt bij de taalnavorsching door deskundigen aangenomen dat de vokalen enkel dienen om het uitspreken der consonnanten mogelijk te maken. De ongelijkvloeiendheid der grieksche, zoo wel als die der nederduitsche verba bewijst ons dat korte tot lange en heldere tot doffe klanken overgaan: *spreken, sprak, gesproken*. Dit is toepasselijk op alle derivata: *zog* komt van *zuigen-zogen*. Wij kunnen dus, vooralthans, in het grondbeginsel, door de commissie als basis aangenomen, geen onbepaald vertrouwen stellen. Immers, hoe zouden wij ons volstrekt naar dien regel moeten schikken, als de Hoogduitschers zulks voor hunne taal onnoodig oordeelen? Ware ons de eer te beurt gevallen in den schoot der commissie te zetelen, zoo hadden wij ootmoediglijk ons nederig woord gebruikt om onzen geleerden taalgenoten te doen verstaan dat het oogenblik, ten gunstigste, gekomen was, om de, voortaan gansch doellooze, moeilijkheid der zachtlange en scherplange *e*'s en *o*'s uit onze spelling te bannen. Immers, de

beschaafde uitspraak, de schooluitspraak, onderscheidt dezelve niet meer; de dichter laat zachtlang met scherplang, en omgekeerd, rijmen.

Waartoe dan het onderscheid in de spelling? Beide klanken luiden thans in ons aller taalbeschaafde monden zachtlang; waarom ze ook niet met ons aller taalkundige pennen zachtlang geschreven?

V

> *Het letterteeken* IJ (*spreekt uit* EI) *wordt met twee slippen geschreven, behalve in woorden van griekschen oorsprong, en in eigennamen met de klanken* EY, UY, AY, AAY, AEY, OY, OEY, OOY *waarin men de* Y (*i*) *moet gebruiken*.

De vervanging van *y* door *ij* schijnt ons, zoowel op grond der taalwetenschap als op grond van het heerschende gebruik, alleszins wettig.

Dat men de spelling der eigennamen, vooral die der familienamen eerbiedigde, was voorzeker niets meer dan eene elemen-

tare welvoegelijkheid. - Zoo meenen wij ten minste dat de commissie het ‘stilzwijgend’ verstaat.

Doch, hoe zal men de toepassing maken van het voorschrift dat de *y* (i) moet behouden blijven *in woorden* van griekschen oorsprong? - Het verslag geeft als voorbeelden op: *Egypte, tyran, Cyrus, mythisch, analysis*. Dus gewone woorden, zoowel als eigennamen, vallen onder de toepassing van den regel.

Zou men ons dan, naar de strengste toepassing van den regel, eens willen zeggen hoe wij, b.v. (om er maar een paar op te geven) de woorden *stijl* en *rijm* moeten schrijven en uitspreken, onbetwistbaar waar zijnde dat die woorden ten rechtstreekste afstammen van het grieksche *stulos* en *ruthmos*, waarin dus de *y* (i) gelijk staat met de grieksche *v*, zoo als de commissie het wil? - Schrijven wij nu *styl* en *rym*, zoo moeten wij, in gevolge de algemeen aangenomene uitspraak, *stil* en *rim* laten hooren; iets wat de commissie voorzeker niet vorderen zal; schrijven wij *stijl* en *rijm* dan wijken

wij, dit is klaar, van den gestelden regel af.

De definitie van dien regel komt ons gebrekkig voor, of de stelling is valsch. In alle geval, zal het gebruik van *y* en *ij*, grieksch of nederduitsch, aanleiding tot verwarring geven. De lettervruchten, hier te Lande sinds de bekendmaking der nieuwe spelregels uitgegeven, bevestigen ten volle onze vrees.

Ware de regel niet juister en duidelijker geweest, hadde men gesteld?

Men schrijft de *y* in al zulke *vreemde* woorden, waar het gebruik ze algemeen heeft behouden, en waar zij als onze enkele *i* klinkt[1].

VI

Eenc enkele A *is voldoende in den tweeklank* AU.

Dat spreekt van zelfs. Immers, wat de nederduitsche taal overtollig veel heeft, zijn éénvormige en eensluidende letterteekens. Het overtollige bij het overtollige voegen

(1) Immers, hoe moet men, met den gestelden regel, de Engelsche en Fransche namen schrijven en uitspreken: Byron, Bury, Remy, Sevigny, enz.?

ware gewis overvloedige overvloed: *u = v; w = v v;* stellen wij aldus, met overtolligheid, het woord *grauw = graavvv*. Ziet er dat niet lief uit?

VII

> *Men schrijft met enkele* I *zoowel* WIJ VLEIEN, KRUIEN, DRAAIEN, BLOEIEN, TOOIEN *als* IK VLEI, KRUI, DRAAI, BLOEI, TOOI.

Dit wil eenvoudiglijk zeggen dat de euphonische letter *j* uit onze taal gebannen is.

Daar zullen voorzeker al degene, die het gemakkelijkst liefst hebben, niet tegen protesteren; maar waartegen elk vlaamsch oor, dat door de stijvere hollandsche schooluitspraak niet bedorven is, met kracht protesteert, is tegen de bewering der commissie, namelijk dat het gebruik der euphonische *j*, volgens haar, eene gevaarlijke toegeving aan eene verkeerde uitspraak is. Het tegendeel is waar in alle vlaamsche streken van België: geen Vlaming spreekt de bovenstaande woorden uit, wij zegden bijna *kan* de bo-

venstaande woorden uitspreken, zonder de overgangsletter *j* te laten hooren. Een veroordeeld ding kan eventwel zoo nuttig zijn dat men het volstrekt niet missen kan: de redactie van het *Ned. Woordenboek* schrijft in haar *Ontwerp van spelling* (bl. 70) PLEBE*jisch*; die *j* is toch wel euphonisch.

VIII

Men schrijft naar verkiezen DRIE *of* DRIJ, BIE *of* BIJ, IEVER *of* IJVER.

De commissie denkt het niet noodzakelijk eenen van die vormen met uitsluiting van den anderen aan te raden. ‘Wanneer volle vrijheid wordt gelaten aan de schrijvers, wat het gebruik der twee vormen van ieder dier woorden betreft, kan de taal bij die niet anders dan winnen.’ (bl. 50.)

Dat is wijs gesproken: zulk een grondbeginsel, ontdaan van alle authokratiek gezag, bevalt ons. Maar wilde de commissie, consequent met dat grondbeginsel blijven,

dan moest zij ook, dunkt ons, den schrijveren de vrijheid hebbeu gelaten de euphonische *j* te bezigen en de radicale *d* in *doorgaands, volgends*, enz., te behouden: ‘Mids bij verscheidenheid de taal niet anders dan winnen kan.’

Het zal wellicht bij niemand onaangemerkt gebleven zijn, hoe men in Holland algemeen *drie* en *bij* zegt, en hier te Lande juist het omgekeerde *drij* en *bie*. De commissie heeft dus hierboven een regeltje van broederlijke *transactie* gesteld. Als men van weêrszijden wat toegeeft, komt men licht overeen.

IX

> *De geadspireerde keelklank, die zich vóór eene* T *bevindt, wordt, zonder op de afleiding te letten, door* CH *voorgesteld, behalve in de regelmatige vormen der werkwoorden, wier stam op eene* G *eindigt, en in de zelfstandige naamwoorden door achtervoeging van* TE *gemaakt van bijvoegelijke naamwoorden op* G.

Die regel, welke mede een voornaam punt

der nederduitsche spelling bevestigt, is alleszins, zoo geschied-als taalkundig, gewettigd. Men schrijve dus: *dracht, macht, licht* (niet zwaar), *licht* (klaarte), *dicht* (bij), *dicht* (poëzie), enz. Eventwel: hij *ligt* (van liggen), hij *zegt* (van zeggen), hij *draagt* (van dragen), enz. Mede: *hoogte, laagte, menigte*, enz.

X

> *De* CH *is voldoende in woorden als* LACHEN, KACHEL, BOCHEL, RICHEL, LICHAAM, *enz*.

Het zij zoo. Men bemerke eventwel dat die woorden, aldus gespeld, nu uitzondering maken op den algemeenen regel die wil dat, bij verlenging, de laatste radicale consonnante zich bij den uitgang aansluite. Hier staat: *lach-en, kach-el;* paste men den algemeenen regel der tale toe, zoo bekwame men: *la-chen, ka-chel,* en de *a* wierde voorzeker lang, iets wat het woord gansch onkennelijk zou maken.

Hier viel dus te kiezen, voor een vijftal

woorden der taal, eene uitzondering op een' algemeenen regel te maken, of in die zelfde woorden eene *g* te behouden, welke ons, voorwaar, nooit zoo erg bezwaarlijk in den weg heeft gestaan.

XI

> *Op grond der uitspraak verwisselt men in* KO NINKLIJK, KONINKRIJK, JONKHEID, *de oorspronkelijke* G *met* K.

Op grond der uitspraak, zegt men; goed. Maar het zal immers ook geen kijf lijden dat hij, die goed uitspreekt, even eene *k* in *jong* als in *jonkheid*, en in alle dergelijke woorden, laat hooren. Kon men dan niet insgelijks *jonk, konink*, enz., schrijven? Neen, want bij de enkele verbuiging ware de onregelmatigheid alreeds te zeer in het oog loopend geweest: *jonk, jonge; konink, koningen*. Men ziet het, dit kon er niet door; ofschoon men Branban*d*er van Braban*t* mag afleiden. Doch dat nu het doel ‘op grond der uitspraak’ slechts ten halve

bereikt is, blijkt zonneklaar. - Ware *niets* hier minder geweest dan de *helft*? (Schrijft men *stren*K*heid* of *stren*G*heid, ban*K*heid* of *ban*G*heid*, vraagt een weetgierige; en *wij* hebben geen *officiëel* gezag om een stellig antwoord te geven!)

XII

Achter eenen langen klank of eenen tweeklank gebruikt men de s *enkel*.

Alle goede schijvers spelden, sedert lang, *kruisen, geeselen, ruischen*, enz. Want zij hadden licht ingezien dat in onze taal de verdubbeling der consonnanten enkel geschiedt om te beletten dat de voorgaande vokaal lang worde; zoo moet men in *stokken* de *k* verdubbelen of het wordt *stoken*, een gansch ander woord; iets wat achter een' langen klank of tweeklank nooit plaats kan hebben.

Hierbij eene vraag ter onzer eigene inlichting:

Wij zien door iedereen schrijven *bis-*

schop, en wij hooren overal uitspreken *biskop;* dus staat hier eerst *bis*, zeer gewoon, en dan *schop*, waar de *sch* als *k* luidt. Zou men ons wel andere voorbeelden in de nederduitsche taal kunnen aanwijzen van eene *sch* die als *k* klinkt? De *ch*, ja, in *christenen, charakter*, enz. Daarom schrijven wij, met de beste meening dat het goed is, *bischop* met ééne *s*. In 't hoogduitsch spelt men *bischof*, in 't engelsch *bishop* en de etymologie van het woord spreekt, noch ons noch de Duitschers noch de Engelschen tegen.

XIII

> *Het woord* SAMEN *wordt met* s *geschreven in samenstellingen, die er mede beginnen, als ook wanneer het alleen staat, behalve in* TE ZAMEN.

Dit alleszins gegronde voorschrift rust op de zekerheid dat *samen* eene samentrekking van *te zamen* is, dat zegt, de verscherpte *s* in plaats van *te z = tz. Te samen*, zou dus gelijk staan met *te te zamen, te = tzamen*. (Iets wat in den Westvlaanderschen tongval

eventwel algemeen wordt gehoord.) Maar de regel zegt ‘in samenstellingen die er mede beginnen;’ het is toch wel verstaan dat men, ofschoon het samenstellingen zijn, schrijven mag: *te zamenvoegen, te zamenbinden*, met *z* en niet met *s*. De regel is dus nogmaals onduidelijk gesteld.

XIV

> *Men schrijft* ONTVANGEN, ONTVONKEN, *enz., met eene* V *en niet met eene* F.

Die spelling komt tevens met de goede uitspraak en met den grammaticalen aard der eenzelvige letters *v, f* overeen: *v* zacht, *f* scherp; dus *v* als ingangletter en *f* als uitgangletter: *duif, duiven; kerf, kerven*, enz., Het spreekt van zelve dat *fakkel, fokken*, enz. onder de toepassing van dien regel niet vallen. Men schrijft mede *fonkelen*, onderscheiden van *vonkelen* (§ 97 Ontwerp van spelling).

XV

> *Ter voorkoming van eene gebrekkige uitspraak, schrijft men:* HEUGLIJK, ONTZAGLIJK, ONVERDRAAGLIJK, BIJVOEGLIJK, *enz., zonder ingeschoven* E *achter de* E.

‘Vaak hoort men lezers, zegt de commissie, die met geweld in soortgelijke woorden de *g* wel degelijk als *g* willen doen klinken. Die uitspraak strijdt tegen den aard onzer taal.’ (bl. 61). - Hoe wil dan de commissie die *g* uitgesproken hebben? als eene *k?* Onmogelijk! Waar toch zou men den Nederlander vinden die *heuklijk, ontzaklijk,* enz., zal uitspreken? De Walen, ja, spreken zoo[1]. Doch, hier is nog een veel gewichtiger grondbeginsel op het spel: Wat zal

(1) Zekere J. Van Droogenbroeck, jonge schoolmeester te Schaerbeek, naar men ons verzekert, bazuint dat hij hier den text der Commissie beter verstaan heeft dan wij; doch, in plaats van bewijzen, geeft hij ons een staaltje van zijne wellevendheid: hij beschuldigt ons van niets minder noch meerder dan van *schaamteloosheid en kwade trouw* (*!!!*) (Zie *Tockomst*, nr 4, 1865) Wij hebben den text herlezen; en, is er uit zulke luchtige stelling, als die der Commissie, eenen zin op te vatten dan is het wel zeker die, welken wij er hier aan hechten.

er, helaas, van onze taal geworden, indien men haar onmêdoogend van *al* hare welluidendheidsvormen berooft! Wij beroepen ons hier op al wie geene ezelsooren heeft, wat is zachter: *heugelijk, bijvoegelijk,* of kortweg *heuglijk, bijvoeglijk?* Die onzer schrijvers, welke met een fijn gehoor begaafd zijn, hebben zich tot den dag van heden door de juiste en allervoordeeligste toepassing van dit welluidendheidsmiddel onderscheiden. En wat zal de dichter doen om voortaan dergelijke woorden in eene bepaalde versmaat te brengen? Hij zal, door de behoefte zijner kunst zelve, gedwongen zijn van den regel der commisssie af te wijken; en de toonzetter zal onze taal voor de muziek minder geschikt vinden.

XVI

> *Men schrijft* ADELLIJK, MIDDELLIJK, ONMIDDELLIJK, TEUGELLOOS, *enz., met dubbele* L, *maar hemeling, heuveling, edeling met eene enkele* L.

De Redactie van het *Woordenboek* stelt, § 99 van haar *Ontwerp van spelling:* ‘Daar

het gewaande achtervoegsel *ling* niets anders is dan het suffix *ing*, voorafgegaan door eene euphonische *l*, en deze derhalve geene reden van beslaan heeft, wanneer het grondwoord reeds op *l* eindigt, schrijft de redactie *hemeling*, enz.'

Onze officiëele commissie heeft hier, zoo als op al andere punten, getrouwelijk het reeds vermelde *Ontwerp van spelling* gevolgd, en daaruit ontegensprekelijk juist opgegeven dat *adellijk, middellijk,* enz., met dubbele *l* worden geschreven.

Maar het tweede lid van den regel, namelijk dal *hemeling, edeling,* enz., met enkele *l* worden gespeld, moet, er valt niet aan te twijfelen, den hooggeleerden opsteller van het *Ontwerp* in een oogenblik van onbedachtzaamheid ontsnapt zijn; want, hoe spitsvonding de stelling ook weze, zelfs op het domein der wetenschap, kan derzelver toepassing geen stand houden. Dat *ing* en *ling* oorspronkelijk de zelfde uitgangen zijn, is tot heden door niemand op eene afdoende wijze bevestigd, wat er ook Bilderdijk moge van gezegd hebben; en waren zij dit, dan

nog is, in het huidige gebruik onzer taal, de voorgestelde spelling onaanmelijk. Om de eenzelvigheid van *ing* en *ling* in twijfel te trekken, beroepen wij ons op *Ten Kate, Lulofs* en andere taalvorschers. Doch, wij vertrouwen dat onze tegenwerping, gansch van praktischen aard, afdoender, en op het punt der toepassing, geldiger zal wezen dan alles wat men uit de minbeschaafde oudheid zou kunnen voor den dag halen: *ing* vormt meestal zakelijke substantieven, en *ling* persoonlijke substantieven; zoo is *leering*, de zaak, en *leerling,* de persoon. Wil men nu de stelling van de commissie aannemen dan wordt het volstrekt onmogelijk nog een onderscheid te maken tusschen *hemeling = ophemeling,* de zaak, en *hemelling,* de persoonsnaam; tusschen *edeling = veredeling,* de zaak, en *edelling*, edelpersoon. *Ling* is zoodanig een uitgang eigen aan onze taal, dat men er nog dagelijks nieuwe woorden mede vormt, als *loteling,* enz.

XVII

Men schrijft naar verkiezing (verkiezen?) *eigentlijk, opentlijk, wezentlijh,* of *eigenlijk, openlijk, wezenlijk.*

Wij hebben het hiervoren reeds gezegd, betrekkelijk het onderdrukken der euphonische *j* in *vleien, draaien,* enz., men moest, *zonder het minste nut, zonder de minste noodzakelijkheid,* de wetten der afleiding en der euphonie tot dusverre niet miskennen. De commissie heeft, zegt zij, bij de *Reductie van het Woordenboek* voor het behoud der euphonische *t* gepleten; doch te vergeefs; hier nogmaals heeft de gedwongene, verwrongene schooltaal de voorkeur verkregen; de commissie heeft toegegeven, en dit moest zij niet; men mag niet aannemen wat niet deugt, van wien het dan ook kome. De commissie moest des te nanwziender en keuriger wezen, daar zij wist dat hare besluiten tot wet zonden gemaakt, en hare spelling, voor onderwijs en openbaar bestuur, offi-

ciëel zou opgedrongen worden; iets wat in Holland geenszins het geval is; indien de *redactie van het Woordenboek* een dwaalspoor bewandelt, zoo is dit eenvoudiglijk voor hare rekening, niemand *moet* haar volgen; dewijl wij, in ons gezegend centralisatie - Land, vooralthans nog, juist moeten dansen zoo als hare Majesteit, de bureaucratie, fluit.

XVIII

> *Men schrijft* ALLESZINS, ANDERSZINS, EENIGSZINS , GEENSZINS, VEELSZINS,
> *en niet* ALLEZINS, ANDERZINS, EENIGZINS, GEENZINS, VEELZINS.

Die regel schijnt ons gansch richtig, en op juiste grondbeginselen gesteund. Hier blijven etymologie en grammaticale vormen geëerbiedigd. Zoo schrijven overigens sedert lang alle nederduitsche schrijvers die verstandelijk schrijven.

XIX

De verkleiningsuitgangen JE *en* KEN *worden, de eerste zonder eind-*N, *de tweede met eene eind-*N *gespeld*.

De commissie bekent dat de oorspronk van *je, jen,* even min als van *ke, ken,* geheel zeker is. Het is dus de oudheid niet die ons hier binden of verbinden kan. De *Redactie van het Woordenboek* (§ 102) beroept zich hier alweêr op wat zij de beschaafde uitspraak noemt, en wij, in volle overtuiging, de verharde, de oorkwetsende, keelscheurende schooltaal noemen. Zich dan op die zoogezegde beschaafde uitspraak verlatende, besluit de Redactie dat men moet eenszijds *je* en anderszijds *ke* of *ken* schrijven.

Indien er, met de *Nieuwe Spelling,* nog spraak van *euphonie* in onze taal konde wezen, dan zouden wij, te dezer plaatse, nogmaals de verdediging op ons nemen van de welluidendheidsmiddelen, die in alle

beschaafde talen der wereld op den voorgrond staan; ja, door welke men, van arme, schraalbedeelde talen, b.v., van het fransch, zeer aangename, spraakvormrijke talen, heeft gemaakt.

Waarom, mids de elymologie, door hare onbevoegdheid, hier geene wetten te stellen had, deed men niet *jen* en *ken* vóór eenen klinker en *je* en *ke* vóór eenen medeklinker schrijven? Het meervoud kon, éénvormig, *jes* en *kes* luiden; het onderdrukken der *n* was hier immers geene kapitale zaak in tegenwoordigheid van de onderdrukking eener menigte radicale letters, welke, bij hierna te besprekene regels, als noodzakelijk, aanbevolen wordt. Doch, de *beschaafde hollandsche* uitspraak, krachtens welke wij nu onveranderlijk *je* schrijven moeten, huldigt den *hiatus,* dat zegt den aanstoot tusschen twee klinkers, als eene fraaiheid van eerste orde; zoo is het zeer beschaafd gesproken: *het boekj*E *is met een plaatj*E *opgesierd*. Welnu, men mag het vrij gelooven, zoo iets krijgt men uit den mond van eenen Vlaming niet, of hij moet op eene

slechte school geweest zijn. De zuivere nederduitsche uitspraak wil dat de toonlooze *e* met den volgenden klinker versmolten worde, zoo moet de Nederduitscher, die zijne taal beschaafd spreekt, laten klinken: *het boekj' is met een plaatj' opgesierd*, en, om die verkrachting van den vorm te vermijden, dus om de ware beschaafde uitspraak te bevorderen, moest men de goedheid gehad hebben ons te laten schrijven *: het boekjen is met een plaatjen opgesierd*.

XX

> *Men schrijft* DOORGAANS, VOLGENS, WETENS, WILLENS, NOPENS, THANS *en* althans, *en niet* DOORGAANDS, VOLGENDS, WETENDS, WILLENDS, NOPENDS, THANDS *en* ALTHANDS.

Zie ons § XVII. Daar hebben wij maar één woord, namelijk eene vraag, bij te voegen:

Is het volgens de commissie richtig geschreven?

Iets WELLUIDENS *en* VERRUKKENS *laten hooren;* of wil zij: *welluidends, verrukkends?*

Zoo ja, dan is de bovenstaande regel valsch; want zonneklaar is het toch dat, b.v., *wetens* en *willens* van *wetend* en *willend* komen, even als *welluidens* en *verrukkens* van *welluidend* en *verrukkend*. Men ziet het, hier is geene uitvlucht: deugt het eene niet, zoo deugt het andere ook niet.

XXI

Hiermede zijn wij genaderd tot dat gedeelte van het *Verslag,* hetwelk niet als *officiëel* is verschenen, en waar eerst gehandeld wordt over de SAMENSTELLINGEN.

De commissie is gelukkig, zegt zij, zonder voorbehouding haar zegel te hebben kunnen hechten aan de door de *Redactie van het Woordenboek* desaangaande voorgestelde regelen; zij verklaart verders ‘de regels alleen te laten volgen en, wat de ontwikkeling van de grondbeginsels dier regels betreft, te verzenden naar bladz. **109** van hel *Ontwerp der Spelling,*’ een werk dat in zijn geheel maar **77** bladz. beslaat.

Daardoor de beslissing der commissie over dit gewichtige vraagpunt merkelijk vermakkelijkt zijnde, stelt zij de tweeledige vraag:

Welke woorden en uitdrukkingen moeten aaneen geschreven worden? Welke in hunne deelen gescheiden blijven?

Behooren aaneen geschreven te worden:

I. - 1) 'Alle eigenlijke samenstellingen, waarbij, als men ze oploste (oplost?) invoeging, omzetting, of vormverandering van woorden zou moeten (moet?) plaats hebben.'

> *Derhalve:* badplaats, bloeddorst, bloedgetuige, bloedhond, bloedplakkaat, bloedschande, bloedschuld, bloedverwant, bloedvlek, bloedworst, bloedwraak, bloedzuiger, boomvrucht, bruggehoofd, buitenlucht, geldbeurs, hongersnood, huishuur, huurhuis, kaarsvet, menschenvrees, stiklucht, theeblad, theegoed, zeedijk, zijmuur, - allerliefst, brandschoon, doofstom, huisbakken, nagelvast, - elkander, - buikspreken, knikkebollen, koorddansen, schaatsenrijden, waterlanden, weggaan, - driehonderd, zestien, enz.

Vervolgens worden lange en eloquente redenen, welke men dan ook met de ver-

eischte goedwilligheid aannemen kan, opgegeven, om te bewijzen dat de woorden *millioen* en *duizend* wel degelijk substantieven zijn, maar dat het woord *honderd* van dit voorrecht verstoken blijft, en men derhalve schrijven zal: *twee duizend, twee millioen*, gescheiden, doch daarneven *tweehonderd*, *vyftienhonderd*, enz., aaneen. - Wij zullen dit grondbeginsel verder op de pratijk toetsen, en dieper inzien.

2) ‘Alle zoodanige vereenigingen van woorden, die oorspronkelijk door koppeling ontslaan zijn, doch allengs ware *samenstellingen* zijn geworden, en daarvan blijk geven door veranderden klemtoom en onverbuigbaarheid van het eerste lid.’

> *Tot deze soort behooren:* hoogepriester, dollekervel, edelgesteente, hoogeschool, koudeschaal, koudvuur, nieuwjaar, oudejaar, (oudjaar?) roode-kool, roodaarde, zoetemelk, zoutevisch, zwarlkrijt, kleinkind, grootvader, grootmoeder, oudtante, blindeman, dolleman, grootmeester, grootvorst, hoogaltaar, hoogambt, hoogmis, hoogtijd, grootschrift, kleinschrift, bruinkolen, smaldeel, weledelgestreng, edelgrootachtbaar, doordroog, dooreerlijk, doorgoed, doorkoud, indroog, ingierig, ingoed,

ingoor, inlui, overgroot, overklein, overoud, overvet, overzoet, overzout, enz.

5) ‘De woorden, die, door middel van een suffix, van twee of meer op zich zelve staande woorden zijn afgeleid.’

Als: likeurstoker, broodbakker, houtakker, kleedermaker, mijnwerker, achtenveertiger, driedekker, wafelbakster, turftonster, huisbewaarster, houlverkooping, landverhuring, teleurstelling. - De infinitiven: het inachlnemen, het terechlbrengen. - Adjectiven op *ig* en *sch:* viervoetig, zeshoekig, eenzijdig, stijfhoofdig, alledaagsch, bijderhandsch, vanderhandsch, grootscheepsch, ouderwetsch, nieuwerwetsch, oudwijfsch, nieuwmodisch, zoetemelksch. - Bijwoorden op *s:* bijkans, buitendijks, desgelijks, dikwijls, insgelijks, nogtans, rechtstreeks, telkens, thans, toenmaals, veelmaals, bijtijds, buitentijds, intijds, tegoeds, terloops, tersluiks, tevergeefs, vannieuws, enz.

XXII

II. - 1) ‘Wanneer, bij de vereeniging van twee uitdrukkingen, eene van beide of beide hare (hunne?) beteekenis hebben gewijzigd om te zamen een nieuw begrip

te vormen, zoodat de beteekenis der vereenigde uitdrukkingen eene andere is dan die, welke de bloote som der op elkander volgende deelen zou medebrengen, wordt de graphische verbinding uit den aard der zaak door de grammatica en de duidelijkheid geëischt.'

> *Tot dergelijke vereenigingen behooren*: gadeslaan, haudhaven, huishouden, raadplegen, rechtspreken, waarnemen, waarschuwen, gevangeunemen, goeddoen, goedmaken, goedvinden, hoogachten, kwijtraken, kwijtschelden, liefhebben, loslaten, schadeloosstellen, vrijlaten, schoonmaken, grootspreken, harddraven, hardrijden, liefkoozen, snelschrijven, voortgaan, voortvaren, voortvloeien, weldoen, enz.

Dat zulke woorden dienen aan elkander geschreven te worden lijdt voorzeker geen kijf; maar dat de beteekenis der afzonderlijke deelen, bij *al* die woorden, in de samenstelling gewijzigd is, dit is, dunkt ons, sterk te betwijfelen.

'De samenstelling, zoo gaat de commissie voort, zal eventwel geene plaats hebben, wanneer het eerste woord een substantief is, dat eene bepaling bij zich nemen *kan*.'

Dus: acht geven, staat maken, plaats grijpen, plaats hebben, enz.

‘Bij samenstellingen van adjectieven, handelt het gebruik anders: deze worden alleen (*sic*) gescheiden, wanneer zij werkelijk eene bepaling bij zich hebben, of in eenen der trappen van vergelijking staan.’

> *Alzoo:* hoogachten, goedmaken, goedvinden; maar, zeer hoog achten, hooger achten, beter maken, zeer goed vinden, enz.

2) ‘De talrijke werkwoorden met zoogenaamde scheidbare en onscheidbare voorzetsels.’

> *Als:* aangeven, achterstaan, bijblijven, bovendrijven, doordringen, omslaan, opkomen, onderloopen, overloopen, tegenspreken, uitmunten, voorstellen, aanschouwen, doorzoeken, omsingelen, onderstellen, overwinteren, enz. Ook met adverbia, die eene richting uitdrukken: achterovervallen, afkomen, bijeenvoegen, heengaan, medenemen, misloopen, rechtuitgaan, terugbrengen, toesnellen, samenstellen, voorbijsnellen, vooruitloopen, wederbrengen, wedergeven.

3) ‘De bijvoegelijke naamwoorden vergezeld van de bijwoorden *wel, vol* en *al* in

de beleekenis van *zeer, hoog* en *edel* in titels; mede van *al:*'

> Weldoend, welbespraakt, welgeboren, welzalig, volkomen, volmaakt, volzalig, algoed, aloud, alwijs, enz. Weledel, weledelgeboren, weleerwaard, edelachtbaar, zeergestreng, enz. Alwetend, alziend, almachtig, enz.

4) 'De benamingen van kleuren uit twee adjectieven bestaande:'

> Hooggeel, lichtbruin, donkerblauw, enz.

'Eventwel:'

> Donkerder rood, zeer donker rood, enz.
>
> *Nota.* - Bij de stelling van den regel die zegt dat men, zonder op de afleiding te letten, *ch* voor eene *t* schrijven zal, wordt beweerd dat die orthographie, bij gelijkvormige woorden van onderscheidene beteekenis, *nooit* aanleiding tot onzin of dubbelzin geven kan. Zou men wel stipt kunnen verklaren wat b.v. *eene lichtroode tint* beteekent? Is dit, als kunstterm, *une teinle claire* of wel *une teinte légère?* Conscience, in zijn *Boek der Natuur*, spreekt van vlinders die *lichte guldene vlerken hebben;* wat wil dat zeggen? Wij bekennen in ootmoed niet te weten hoe het woord *lichte* hier op te vatten is.

5) 'De pronomina (merk wel *pronomina*,

dat is, *voornaamwoorden*): *degene, diegene, hetwelk, dezulke, dezelve* en DEZELFDE.'

'Daar het graphisch verbinden van twee woorden, waarvan het eerste zijne gewone verbuiging behoudt, strijdig kan geacht worden met het strenge begrip van samenstelling, hebben Bilderdijk en anderen het aaneen schrijven der genoemde uitdrukkingen veroordeeld. Deze vereischen dus eene toetsing aan de gestelde beginselen.'

Na gereedelijk bekend te hebben dat Bilderdijk en anderen het aaneen schrijven zulker woorden veroordeelen, omdat de buigingsdeelen in onze taal niet mogen versmacht of verkracht worden, daar deze haar schoonste sieraard zijn, sieraad waarvoor hier te Lande onze schrandere Dautzenberg immer zoo ijverig streed, gaat de commissie tot hare toetsing over, en komt er, glad als op rolletjes, ja, met bewijzen van *identiteit* en *absolute identiteit*, eventjes op uit dat de PRONOMINA: *degene, diegene, hetwelk, dezulke, dezelve* en DEZELFDE, maar goed dicht aan elkander moeten geschreven worden.

Het zij zoo. Maar men veroorlove ons eventwel dat ongelukkige *dezelfde* te redden; wij zeggen ongelukkige, en niet zonder reden, want dat arme woordjen is enkel bij gelijkenis, even als het lam der fabel, *si ce n'est toi, c'est donc ton frère*, dus geheel en al onschuldig, veroordeeld geworden om eeuwig gebonden te staan. De commissie zal zich wellicht al te zeer in den philosophischen en philologischen zin van het woord verdiept hebben, om op deszelfs *grammaticalen zin* te kunnen letten.

Daar wij ons geding hier gemakkelijk te winnen achten, zoo zullen wij onze pleitrede, kortheidshalve, maar met de conclusie beginnen:

..... Ergo, tot den dag van heden, in de nederduitsche taal geen *pronomen* DEZELDE bestaan hebbende, zoo moet, hetgeen de commissie daarvoor genomen heeft, eenvoudiglijk het *bijvoegelijk naamwoord* ZELFDE, voorafgegaan van het bepalend lidwoord de, wezen.

Indien wij de rechtmatige fierheid der daarvoor genomen heeft, eenvoudiglijk het *bijvoegelijk naamwoord* DE, voorafgegaan van het bepalend lidwoord de, wezen.

Indien wij de rechtmatige fierheid der

leden van de officiëele commissie daardoor niet kwetsen moesten, zoo zouden wij de vrijheid nemen hen uit te noodigen om eens met ons in cene lagere school te treden, alwaar, ter ontleding, op het bord staat: *Dezelfde man is weêrgekomen*, ten einde den onderwijzer, die in de grootste verlegenheid is, uit nood te helpen. Zegt, hoe zal hij dat woord *dezelfde* ontleden? Gaat hij het een *pronomen* heeten, dan denken vast de schooljongens dat hun meester een nietweet is, want zij hebben immers in hunne spraakkunst geleerd dat een pronomen een ander woord vervangt, en dat is hier voorzeker het geval niet. Zal hij het wagen om - strijdig met de commissie - het saamgesmede *dezelfde* een adjectief te noemen, dan werpt men hem stellig tegen dat nooit in den bepaalden zin, zoo als hier, een adjectief zonder lidwoord voor het substantief staan kan. En de goede man, al ware hij er zoo zeer op gesteld als wij om volstrekte eenheid van schrijfwijze in onze taal te zien komen, zal genoodzaakt wezen te stellen: *de zelfde man*... en te ontleden: *de*, lid-

woord; *zelfde*, bijvoegelijk naamwoord; *man*, zelfstandig naamwoord.

A l'impossible nul n'est tenu.

6) ‘De bijwoordelijke uitdrukkingen, bestaande uit twee adverbia, waarvan het eene, ten gevolge der vereeniging, zijne beteekenis gewijzigd heeft.’

> *Als:* weleer, veeleer, dusverre, hoeverre, zooverre, zoolang, evenlang, evenzeer, zoozeer, evenveel, hoeveel, zooveel. - Kortom, linksom, middenin, nabij, rechtsom, rechtuit, rondom, ronduit, achteraan, achterin, achterop, achterover, achteruit, bovenaan, bovenop, bovenuit, onderaan, onderin, onderuit, tusschenin, vooraan, voorin, vooronder, voorover, vooruit, voortaan, achteraf, kortaf, linksaf, rechtsaf, vooraf, enz.

7) ‘De uitdrukkingen bestaande uit de bijwoorden van plaats: *hier, daar* en *waar,* wanneer deze, gepaard met een in bijwoord veranderd voorzetsel, de waarde hebben van een voornaamwoord (betrekkelijk -?) dat door een voorzetsel beheerscht wordt.’

> *Zoo:* hieraan (aan dit), hieraf (van dit), daardoor (door dat), daarmede (met dat), waartoe (tot hetwelk), enz.

8) ‘De bijwoordelijke uitdrukkingen, die

bestaan uit een voorzetsel, gevolgd *a*) van een zelfstandig naamwoord, dat in die verbinding nimmer een bepalend woord bij zich neemt, wanneer of dit zelfstandig naamwoord of het voorzetsel zijne beteekenis wijzigt.'

> *Als:* achterwege, onderweg, overeind, bijgeval, integendeel, inzonderheid, enz.

b) 'Van een bijwoord of een bijvoegelijk naamwoord, wanneer een der genoemde woorden of wel de voorzetsels zelve hunne beteekenis hebben gewijzigd.'

> *Dus:* overdwars, overlang, overluid, opnieuw, vanhier, vandaar, vanwaar, voorwaar, voorzeker, voorgoed, enz.

c) 'Van de zelfstandige voornaamwoorden *al* en *een*.'

> *Zoo:* bovenal, vooral, overal, aaneen, achtereen, bijeen, dooreen, ondereen, opeen, uiteen.

Goed en wel; maar de woordjes *al* en *een* als *zelfstandige voornaamwoorden* beschouwen, dat is spiegelnieuw voor alle spraakkundigen.

'Het voorzetsel *te* maakt hier natuurlijk eene uitzondering, zoowel wanneer het al-

leen staat, als wanneer het met de datieven der lidwoorden *de* en *het* tot *ter* of *ten* is samengetrokken'

'Daar het lidwoord en het voornaamwoord (?) *zelfde* steeds aaneen geschreven worden, en er geene reden bestaat om ze te scheiden, wanneer er eene samentrekking met *te* plaats heeft, maken uitdrukkingen als: *tenzelfden tijde, terzelfder tijd, terzelfder plaats, terzelfder ure,* enz., natuurlijk uitzondering op dezen regel.'

Hoe een valsch grondbeginsel regelrecht tot de grootste dwalingen leidt! hier staan nu drie woorden: een *voorzetsel*, een *lidwoord* en een *bijvoegelijk* naamwoord, alles tot één monsterfiguur gesmeed! waarom het zelfstandig naamwoord er ook niet bijgeplakt, het kwam immers op geen brokjen aan.

9) 'Onder de proepositionale (*sic*) uitdrukkingen alleen *tegenover, rondom, niettegenstaande* en *ingevolge*. De overige, bestaande uit een voorzetsel gevolgd van een substantief, blijven gescheiden.'

10) 'Alle uitdrukkingen, die de waarde

van een voegwoord hebben, en waarin de beteekenis van ieder deel niet volkomen duidelijk uitkomt.'

> *Als:* alhoewel, alsmede, alsof, bijaldien, doordien, evenals, ingeval, naarmate, nademaal, tenware, tenzij (*hel en zij*?) hoezeer, hoewel, zooals, zoodat, zoowel, - daarenboven, daarentegen, desniettegenstaande, desniettemin.

11) 'Van de tusschenwerpsels worden enkel *helaas* en *eilieve* aaneen geschreven.'

XXIII

III. - 'De uitdrukkingen, waarin woorden voorkomen met verouderde grammatische vormen, worden aaneen geschreven, omdat die (zulke?) woorden bij eene (de?) scheiding eene zelfstandigheid zouden erlangen, waarop zij bij (in?) den tegenwoordigen toestand der taal geene aanspraak meer kunnen maken.'

'Hiertoe behooren:'

1) De uitdrukkingen, waarin het eerste lid in den sterken mannelijken of onzijdigen genitief voorkomt.'

Als: goedsmoeds, droogsvoets, blootsvoets, blootshoofds, heelshuids, luidskeels, (ook luidkeels), enz.

2) ‘De uitdrukkingen, bestaande uit een voorzetsel, gevolgd door eenen sterken mannelijken of onzijdigen genitief.’

Als: binnenshuis, buitenshuis, binnenslands, buitenslands, binnensmonds, binnensrands, binnenstijds, enz.

5) ‘De uitdrukkingen, waarin de *d* van het zoogenaamde bepalende lidwoord door den invloed van den slotmedeklinker van het voorafgaande voorzetsel tot *t* verscherpt wordt, of met dien medeklinker ineensmelt.’

Als: metterdaad, mettertijd, metterwoon, uiTermate.

Is in *uitermate,* met ééne *t,* aan eene drukfeil te denken, dan hebben èn de *commissie* èn de schrijver van den *Sleutel der nieuwe spelling* èn de *Mémorial administratif van Westvlaanderen* die drukfeil slaafs overgeschreven uit het *Ontwerp* van D^{r} te Winkel, bladz. 57. Wijst de bepaling *of ineensmelting* op het woord *uitermate* en

wil men dat woord, als uitzondering op de voorgaande, met ééne *t* geschreven hebben, zoo blijft men ons opheldering verschuldigd nopens een punt dat wij niet begrijpen. Immers, de vier opgegevene woorden staan, volstrekt in de zelfde *logische, grammaticale* en *euphonische* omstandigheid, voor: *met der daad, met der tijd, met der woon, uit der mate*. Krachtens een grondbeginsel, eigen aan de grieksche taal, wordt de *d* van *der* gelijk gesteld met de voorgaande consonnante, dat is, tot *t* verscherpt. Wanneer zulks nu in *metterdaad, mettertijd, metterwoon* letterlijk gebeurt, waarom zou het dan in *uitermate* bij ineensmelting moeten plaats grijpen? De grieksche regel wettigt althans die afwijking niet. Wij zoeken dus, maar te vergeefs, naar gegronde redenen.

4) ‘De uitdrukkingen, bestaande uit een substantief dat bepaald wordt door *dèr, dès* en (of?) *wès*, verouderde vormen van de voornaamwoorden *die* en *wat*, hetzij beide eene bijstelling uitmaken, als: *derhalve*, *dermate, destijds*, hetzij het eerste door het

tweede geregeerd wordt, als: *desbevoegd, deskundig, weshalve*.'

5) 'De uitdrukkingen, bestaande uit een adjectief in den sterken genitief op *er,* gevolgd van een substantief, in oneigenlijken zin genomen, als: *allerwegen, halverwegen, gewapenderhand, langzamerhand, gelukkigerwijze, toevalligerwijze*.'

'Men schrijft eventwel gescheiden: *onverrichter zake, ouder gewoonte, zaliger gedachtenis*, enz.; ook *met luider stem, in aller ijl, te gelijker tijd; - inderdaad* aaneen, omdat *daad* niet in den eigenlijken zin wordt opgevat.'

XXIV.

Het gebruik van het koppelteeken.

'Wanneer een der opgenoemde (gestelde?) regels het graphisch verbinden van woorden vordert, doch het werkelijk aaneen schrijven een woord opleveren zou van een te vreemd en zonderling voorkomen, of dat uit hoofde zijner lengte moeilijk zou te overzien

zijn, dan woorden de deelen (welke, en waarvan?) door een koppelteeken (hyphen) vereenigd.'

1) 'Wanneer in een compositum *eigennamen* of van eigennamen gevormde adjectieven voorkomen:'

a. Baai-tabak, Cayenne-peper, Java-koffie, Manilla-sigaren, Riga-balsem, Smyrna-vijgen, Zuidzee-traan, enz.

b. Berlijnsch-blauw, Engelsch-zout, Frieschgroen, Pruisisch-zuur, enz.

c. Engelsch-Russisch, Fransch-Engelsch, Franco-Gallisch, Indisch-Europeesch, Indo-Germaansch, enz.

2) 'Titels van personen, in burgerlijke, rechterlijke of militaire betrekkingen.'

a. Adjunet-commies, adspiraut-ingenieur, ambassadeur-plenipotentiaris, gouverneur-generaal, minister-resident, procureur-crimineel, politie-commissaris, substituul-greffier, auditeur-militair, admiraal-generaal, luitenant-generaal, luitenant-kolonel, sergeant-majoor.

b. Grootmeester-nationaal, kapitein-kwartier-meester, kapitein-geweldiger, staten-generaal, raad-pensionaris, enz.

3) Wanneer geographische eigennamen

bestaan uit een eigennaam en een bijvoegelijk naamwoord of een bijwoord.'

> *Als:* Groot-Britannië, Klein-Azië, Nieuw-Holland, Nieuw-York, Rood-Rusland, Wit-Rusland, Noord-Brabant, Zuid-Holland, Achter-Indië, Voor-Indië, Beneden-Egypte.

4) 'Wanneer een adjectief alleen (*sic*) betrekking heeft op het eerste lid eener volgende samenstelling, niet op dit woord in zijn geheel genomen. In dit geval wordt het adjectief door een hyphen met het compositum verbonden.'

> *Dus:* bolvormige-driehoeksmeting, platte-driehoeksmeting, dolle-hondsbeet, groot-zegelbewaarder, oude-kleêrkoop, klein-kinderschool, oudemannenhuis, ijzeren-spoorweg, rijnsche-wijnflesch, de solate-boedelkamer, Groene-weeshuis, St-Catharinagasthuis, Heilige-Geestgasthuis, Lieve-Vrouwenkerk, enz.

Na, zoo als hiervoren gezegd is, de woorden *duizend* en *millioen* als substantieven en *honderd* als een gewoon telwoord beschouwd te hebben, komt de commissie, hier bij het gebruik van het koppelteeken, op de vraag of men hetzelve, in samen-

stellingen van een- en tienheden, nog dient te bezigen, ja dan neen?

Het antwoord laat zich niet wachten: ‘de *Redactie van het Woordenboek* heeft besloten de koppelteekens te verbannen,’ en de commissie neemt hier, gelijk overal anders, lijdelijk het besluit der Redactie aan. Men schrijft dus: *Zes en twintig, twee en vijftig*, enz., enz.

Als wij zonneklaar bewezen dat onze telwoorden, aldus geschreven, zoo niet *onzinnig*, dan toch zeker en vast *dubbelzinnig* zijn, zou men ons dan het recht vergunnen te verklaren dat wij geene regels willen of kunnen aannemen die de duidelijkheid onzer taal verkrenken en tegen alle logiek strijden?

Wat beteekent b.v. de volzin: *ziedaar zes en twintig franken?* Is daar spraak van *ééne* som of van *twee* sommen? Dat kan, in de aangenomene schrijfwijze, niemand met zekerheid bepalen. Immers, dit gezegde kan staan voor: *zes franken en twintig franken* (6 + 20); ergo, twee sommen die te zamen ééne som, *zes-en-twintig* fr. (26) uitmaken.

Wij verklaren ons nog duidelijker: stel in volle letters voor: 5 + 20 = 25. Wie zal ontkennen dat daar enkel *drie* getallen uit te drukken zijn? en wie zal dezelve, op eene logieke wijze, met het stelsel der commissie graphisch uitdrukken? Immers, wij moeten schrijven: *vijf en twintig is vijf en twintig*. Daar zijn, voor alwie klaar ziet, *vier* getallen en het onderscheid tusschen *vijf en twintig* (5 + 20, twee getallen) en vijf-entwintig (25, één getal) kan eventwel aan geenen logischen geest ontsnappen. *Vijf entwintig... is... vijf en twintig* (25 is 25), bloot op zich zelve beschouwd, is een axioom, even zoo dwaas als: *één is één*.

Dus is het koppelteeken bij onze telwoorden onmisbaar, en de regel der commissie onaannemelijk, omdat hij de duidelijkheid der taal krenkt.

Kortom, in zake van koppelen of aaneen schrijven der woorden, luidt het eenig en algemeen grondbeginsel: *één denkbeeld, één woord, getoetst op de eenheid van den grammaticalen zin*. Met dit grondbeginsel kan men wel eens tegen de uiteenloopende stel-

linggen der commissie zondigen, maar nooit, dit staat vast, tegen de juiste voorstelling van den logischen zin, hel hoogste vermogen van den menschelijken geest.

XXV

In haar laatste hoofdstuk handelt, de commissie over de *bastaardwoorden*. ‘Deze vervallen van zelve in drie klassen: 1) de zoodanige die geheel nederlandsch (nederduilsch?) geworden zijn; 2) de woorden die geheel vreemd zijn gebleven; en 3) de woorden, die tusschen deze beide soorten instaan, d.i. de eigenlijk gezegde *bastaardwoorden*.’

‘De *eerste klas* kan natuurlijk tot geene moeilijkheden aanleiding geven, daar al de woorden tot dezelve behoorende eenen gansch *verdietschten* vorm hebben aangenomen.’

> *Als:* ark, beest, beurs, boei, bres, brief, bul, dom, feest, fijn, fraai, gips, gom, enz.

‘De *tweede klas* bestaat uit woorden,

wier uitspraak en accentuatie niet in het geringste veranderd of gewijzigd is, en die juist zooals in de vreemde taal worden uitgesproken.'

> *Zoo:* facto, jure, incognito, partim, passim, raptim, totaliter, generaliter, pro, contra, ergo, idem, item, punctum, anno, datum, primo, secundo, medio, ultimo, enz.

'De woorden der *derde klas,* ontleend uit talen die het latijnsche (d.i. hier hetzelfde als het nederlandsche) letterschrift bezigen, worden op de oorspronkelijke wijze geschreven, voor zooverre hunne uitspraak onveranderd is gebleven. Waar deze echter gewijzigd is, en de oorspronkelijke spelling tot eene ongewone uitspraak aanleiding geven zou, wordt de spelling in zooverre op nederlandsche wijze veranderd. De wijziging heeft plaats 1) ann het einde der woorden, 2) in het lichaam van het woord.'

1) 'Aan het einde der woorden:'

> *Als:* evangelist, publicist, trompet, publiek, Majesteit, contingent, sextant.

'Niet altijd echter is de vreemde uitgang

van het woord afgeworpen: dikwijls is alleen đe uitspraak veranderd.'

Zoo zijn: paleis, lakei, souverein, livrei, generaal, profijt, enz.

'Door deze en dergelijke veranderingen zijn de bekende bastaarduitgangen: *aal, aan, aat, ant, eel, eeren, eet, ent, et, ief*, *iek, iel, iet, ijn, ijt, oor, uut, oen* en andere ontstaan, die geheel op nederlandsche wijze behandeld worden. Alleen de uitgangen *air* en *oir* behouden hunne fransche *ai* en *oi: militair, stationnair, transitoir, executoir,* enz.'

'Het achtervoegsel *aadje* is verworpen; men schrijft: *page, pelgrimage, bagage, slijtage, stellage, stoffage, lekkage, tuigage*, enz.'

2) 'In het lichaam der woorden:'

Als: genie, ingenieur, garnizoen, gitaar, pleizir of plezier, saizoen; - academie, theocratie, physica, orthographie, philosophie; - biograaf, photograaf, telegraaf, telescoop, philantroop, philosoof, basilisk, apocrief, acustiek, cliniek, diptiek, synoniem, proseliet, apostel, diaken, scaphander, enz.

‘De volgende woorden worden, krachtens hun minder gebruik in gewonen stijl, ook op minder nederduitsche wijze geschreven:’

> Dejeuneeren, soupeeren, incommodeeren, receptie, felicitatie, discretie, canapé, candelaber, lorgnet, specerij, vermicelli, macaroni, morilles, logica, categorie, maconnerie, loge, concreet, abstract, scrupel, lancet, pincet, bistouri, crayon, aquarel, pose, silhouet, enz.

‘Op meer nederduitsche wijze, krachtens hunne meerdere populariteit:’

> Dukaat, biljard, biljet, kapel, kapelaan, knaster, kamfer, kapitaal, karakter, karwats, kwartier, kazerne, kasteel, kastelein, likeur, katrol, karkas, loods, penseel, vermiljoen, traktement; - poëzie of poëzij, porfier, saffier, enz.

Tot hier heeft de commissie getrouwelijk, zoowel hare regels als toegepaste voorbeelden, uit het meer vermelde *Ontwerp van Spelling,* door D^{r} te Winkel overgeschreven, ja, zoo getrouwelijk overgeschreven dat het *officiëel Verslag,* zeker en vast, onder de toepassing der wet op den nadruk zou vallen: enkel twee puntjes verschillen, namelijk het gebruik der *s,* in samenstellingen

die er mede beginnen, en het verwerpen der *y* in woorden als *vloeien*, *zaaien,* enz., en daarmêe verklaart de commissie den vereerenden last, welken het Staatsbestuur haar wel heeft willen opdragen, volbracht te hebben.

Wij ook hebben dus den ons - enkel door het belang onzer moedertaal - opgelegden last volbracht, d.i. ons overzicht in geweien, en naar gelang onzer bekwaamheid, afgemaakt.

Hebben wij dan ook hier en daar de wetenschappelijke waarheid met recht verdedigd, zoo bewezen wij der nederduitsche taal dienst, en die voldoening beloont ons rijkelijk. Hebben wij gedwaald, zoo vallen wij van zelve onder de veroordeeling onzer eigene grondbeginselen, want, het moet onbewimpeld uit ons onderzoek blijken, dat wij, in zake van taalstudie, vrij en vrank rationalist zijn, en aan geen mensch het bovenmenschelijk voorrecht der onfeilbaarheid toekennen; immers, hebben wij gedwaald, zoo zullen wij, in de schaduwe van Bilderdijk, Lolofs, Ten Kate, Siegenbeek en anderen

(even als wij door de commissie op menig punt veroordeeld) ons nederig *meâ culpâ* spreken; doch, desniettemin ons gelukkig achten, in volle vrijheid, onze denkwijze over de *Nieuwe Spelling* te hebben mogen uiten, ja, niet verplicht geweest te zijn stellingen, welke wij op grond van overtuiging immer bestreden, thans op eene officiëele wijze te wettigen, zooals eventwel het geval was met onze hooggeleerde en achtbare vrienden David en Dautzenberg.

Het zij ons vergund het hier ten slotte te verklaren: het is diep te betreuren dat de Belgische commissie, die *officiëel* handelde, ja, wellen maakte welke moesten *opgedrongen* worden, in alles en voor alles, veel te lichtvaardig aan de minste wenken van de *Redactie van het Woordenboek,* die op eigen gezag en eigene verantwoordelijkheid schrijft, heeft toegegeven. De toestanden waren eventwel gansch verschillend: de *Redactie* week voor eene radicale hervorming terug, zij vreesde eene ontzaglijke *oppositie* in Holland en besloot een' middenweg te volgen, waarop zij nu van twee zijden, èn van de aanhangers

van Bilderdijk èn van die van Siegenbeek, wordt aangevallen. De Belgische commissie was vrijer, dewijl de systemalieke schooltaal bij ons, op verre na, nog zooveel kwaad niet heeft gesticht. Laat het ons maar vrijuit zeggen, de Belgische commissie, in stede van de hollandsche *Redactie* zoo slafelijk, voet voor voet, te volgen, was in de gelegenheid gesteld om een' grooten stap voorwaarts te doen, en taalwetten te maken die eerlang, om hunne deugdelijkheid, door onze Noorderbroeders zelven zouden aangenomen geworden zijn; want, - ho, men houde er zich van overtuigd, - vooraleer het *Woordenboek* ooit volledig zij, zal de thans door ons, al te lichtvaardig (en ongelukkiglijk officiëel) aangenomene *Spelling* door het algemeen gebruik in Nederland op meer dan een punt veroordeeld wezen. Naar berekening der *Redactie* zelve, moet de uitgaaf van het *Woordenboek* twintig jaren duren; welnu, in tegenwoordigheid van den voortgang, welken men hier dagelijks in de taalstudie maakt, is het onaannemelijk dat, gedurende twintig jaren! de nu zoo deerlijk

miskende wetten der *euphonie* en der *etymologie* zouden ongewroken blijven.

Het kwam er overigens niet op aan het op *alle punten volstrekt* met de *Redactie* eens te zijn: met de hoofdpunten alleen, en daarmeê had elkeen vrede, was het beoogde doel *volkomen* bereikt.

Doch, daar hel nu, door de daadzaak onzer *Nieuwe Spelling* zelve, bewezen is dat wij, op alle andere Landen der wereld, het hoogere voordeel genieten, onze taal onder de gewone administratie te zien vallen, even als het verbreeden en versmallen van straten, het opkuischen en herstellen van monumenten, zoo mogen wij met recht vertrouwen dat, eens of morgen, een of andere bureaucraat het geradig vinden zal aan een' of anderen minister eene *Tweede nieuwe Spelling* voor te stellen, en zoo zal het vlaamsche volk, dat staat vast, met zulk administratief gemak van vernieuwing, op korten tijd zijne taal, zijn' duurbaarsten schat,

zijn heiligst eigendom, in een kleed van echt *logische stoffe,* met onverbreekbaren *grammaticalen draad* genaaid, gestoken en opgesmukt zien.

> Uittreksel van den *Progrès,* orgaan van het middengenootschap der Belgische Onderwijzers.

Brussel, 1865.